

Nr 189.

Av herr **Julin**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ersättning till M. Nylén för ett av staten jämlikt förfoganderättslagen övertaget kaffeparti.*

Kungl. Maj:t har i proposition nr 40 föreslagit riksdagen medgiva, att från statens folkhushållningskommissions fond måtte såsom ytterligare ersättning för vissa av staten övertagna kaffepartier till köpmannen Martin Nylén utbetalas ett belopp av 12,000 kronor. Till utgångspunkt vid beräkning av detta belopp har Kungl. Maj:t tagit dels ett pris, 6 kronor per kilogram, som kronan skulle i vissa fall hava betingat sig, dels en till Kungl. Maj:t den 6 oktober 1920 inkommen ansökning av Nylén, i vilken denne skulle hava förklarat sig åtnöjas med en ersättning efter detta pris jämte frakt och tull.

Då uppenbart är att Nyléns förlust genom kronans i propositionen åsyftade åtgärder betydligt överstiger det av Kungl. Maj:t föreslagna ersättningsbeloppet, synes billigheten nödvändigt kräva, att uppgörelsen med Nylén äger rum efter andra grunder. Det förefaller något väl formellt att åberopa sig på Nyléns förklaring — om vad han skulle åtnöjas med — i en av Kungl. Maj:t avslagen ansökning för bortåt 7 år sedan. Det har uttrönts, att Nylén gjort ett mycket stort antal ansökningar om ersättning under de år som gått, sedan varan frånhändes honom. De synas böra uppfattas som förslag till godvillig överenskommelse med kronan. Liksom andra förlikningsanbud lära de svårligen binda, sedan de av motparten förkastats. Märkas må ock, att Nyléns ifrågavarande ansökning inkom vid en tidpunkt, då folkhushållningskommissionen förfäktade den mening, att Nylén på grund av 9 § kungl. förordning 16 februari 1917 (sv. förf.-saml. 47) icke skulle hava ägt att fritt försälja kaffet. Kommissionen har sedan, i anledning av ett Svea Hovrätts utslag av den 1 juli 1919 och beslut av justitiekanslern, medgivit att denna kommissionens första åsikt var felaktig och att Nylén ägt fritt försälja varan. Det har icke rimligen kunnat begäras, att Nylén år 1920 skulle hava bättre reda på lagens rätta tolkning i detta hänseende än kommissionen, utan torde han vid beräkningen av sitt ersättningskrav hava antagit, att hans egen ursprungliga uppfattning, nämligen att varan skulle vara till försäljning fri, varit ett misstag. I så fall är det ju ej underligt, om han trots sig böra åtnöjas med ett lägre pris, men å andra sidan bör ej detta skrivas honom till last, sedan rätta läget utretts.

Vidkommande så den omständigheten, att folkhushållningskommissionen

själv försålde de i förhållande till behovet obetydliga kvantiteter kaffe den överkom efter ett pris av 6 kronor per kilogram, är givet, att detta skedde i folkförsörjningens intresse och utan hänsyn till kaffets verkliga, av läget å en fri marknad betingade pris. Hur tacknämliga än kommissionens åtgöranden härutinnan till äventyrs må hava varit, skulle det strida mot sund rättskänsla, om kostnaderna för desamma skulle vältras på en ensam medborgare.

Nyléns självkostnader uppgå enligt rättegångshandlingar till cirka 18 kronor per kilogram för 2,391 kilogram kaffe jämte 1,063 kronor 98 öre i frakter. Saluvärdet av kaffet i allmänna marknaden har uppenbarligen icke understigit av Nylén i hans till Kungl. Maj:t senast ställda ansöknings uppgivet belopp, 22 kronor per kilogram. I kostnaderna måste, som i propositionen också sker, även inberäknas ränteförlusten, synnerligast med hänsyn till den abnormt långa tid som förflutit sedan varan frånhändes ägaren. Med hänsyn till innehållet i rekvisitionslagstiftningen och andra författningar om ränteberäkning vid krav mot kronan, torde dock högre räntefot än 5 procent icke skäligen böra tillämpas. Ett avrundat belopp av 65,000 kronor synes med dessa utgångspunkter kunna bestämmas som rimlig siffra för den ytterligare ersättning, som vid slutlig uppgörelse bör utgå.

Då redan de direkta självkostnaderna flerfaldigt överstiga det av Kungl. Maj:t i proposition nr 40 föreslagna ersättningsbeloppet, skulle i väsentlig omfattning den orättvisa, som Kungl. Maj:t med propositionen velat avhjälpa, även efter bifall till densamma, kvarstå. När det felaktiga i förfarings sättet mot Nylén i princip erkännes, får ej staten lämna den skada, som han oförskyllt genom statsmakterna tillskyndats, till större delen oersatt. Endast en uppgörelse, som fullt gottgör den vållade skadan, kan tillfredsställa den naturliga rättskänslan. Särskilt blir man illa berörd av propositionens förslag att Nylén, som genom statsmakternas anmärkta förfarande ruinerats och bragts i nöd, skulle föreläggas villkoret att avsäga sig varje ytterligare anspråk på gottgörelse för att få komma i åtnjutande av den av Kungl. Maj:t föreslagna summan av 12,000 kronor, vilken icke ens motsvarar $\frac{1}{5}$ av hans verkliga förlust. Ett dylikt sätt att vid uppgörelse utnyttja den kränktes nödläge skulle, om det utövades av en enskild, säkerligen icke undgå en beteckning av nog så allvarligt slag.

Det kan ock påpekas, att det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet icke stödes av de från sakkunniga inhämtade yttrandena. Häradshövdingen Lindstedt har funnit ej blott självkostnad utan även handelsvinst berättigad. Landshövdingen Elmqvist har, enligt vad som utrönt, varit anmodad att föreslå bestämd ersättningssiffra och har därvid, enligt vad han skall hava till Nylén meddelat, i skrivelse till expeditionschefen Falk i jordbruksdepartementet, vilken skrivelse vederbörande utskott synes böra få del av, föreslagit ett belopp av 28,692 kronor jämte 5 procents årlig ränta. Att en så låg summa föreslagits synes dock ha sin grund däri, att

landshövdingen Elmqvist vid förhandling med Nylén fått denne att godtaga densamma, vilket Nylén i skrivelse till hans excellens herr statsministern emellertid förklarar bero därpå att vid förhandlingen förutsatts, att ersättningen skulle till honom kunna utbetalas före julen 1926.

Under återopande av det anförda och med hänvisning i övrigt till handlingarna i ärendet angående Nyléns ansökning samt enkannerligen härads-hövdingen Lindstedts (se bilaga) och landshövdingen Elmqvists utlåtanden föreslås vördsamt,

att riksdagen måtte medgiva, att från statens folkhushållningskommissions fond må såsom ytterligare ersättning för ifrågavarande kaffepartier till köpman-
nen M. Nylén utbetalas ett belopp av 65,000 kronor.

Stockholm den 5 februari 1927.

Teodor Julin.

Bilaga.

Avskrift.

Till K. Rem. Dnr nr 585.
Ink. till k. statskontoret 3 u. B. den
6 aug. 26.

Till kungl. statskontoret.

I skrivelse den 19 juni 1926 har statskontoret berett mig tillfälle avgiva yttrande med anledning av en av Martin Nylén gjord underdånig ansökan om ersättning för beslagttaget kaffe. Med anledning härav får jag härmed anföra följande.

Såvitt det nu är mig möjligt utreda, äro de av Nylén i hans underdåniga skrivelse lämnade faktiska uppgifter riktiga. Det synes sålunda numera utrett, att Nylén lagenligt importerat ett parti kaffe från Finland till Sverige och likaledes lagenligt transporterat detta till Stockholm. I Stockholm har 2,391 kg. av kaffet blivit honom av polismyndigheten härstädes obehörigen fräntagna och överlämnade till folkhushållningskommissionen, som utan behörighet införlivat partiet med sitt kaffelager. Först därefter — två å tre dagar senare (?) — utverkade F. H. K. Kungl. Maj:ts beslut om att kaffet skulle tagas i beslag, vilket beslut emellertid icke behörigen delgavs Nylén. Sedan till en början av F. H. K. till Nylén för kaffet utbetalats kr. 2: 50 pr kg., tillerkändes Nylén av riksvärderingsnämnden, vars prövning han påkallade, ytterligare 50 öre pr kg. Av Nylén sedermera mot Kungl. Maj:t och Kronan vid domstol förd talan om ersättning för den skada, som genom polismyndighetens olagliga förfarande skulle hava tillskyndats honom, har av domstolarna ogillats.

Vad då först angår Nyléns juridiska rätt torde en talan om ersättning

av Kronan för skada, som genom polismyndighetens åtgärd må hava tillskyndats Nylén, icke enligt svensk rätt kunna bifallas. Annorlunda skulle saken möjligen ställa sig med en talan mot F. H. K. om utbekommande av resterande köpeskillning för det av F. H. K. av Nylén köpta kaffet eller om ersättning för värdet av det kaffe F. H. K. övertagit och tillgodogjort sig. En dylik talan skulle emellertid ställa sig olika, därest F. H. K. med stöd av förfoganderättslagen tvångsvis köpt kaffet eller om kaffet icke sålunda inköpts. I förstnämnda fall skulle köpeskillningen i brist på åsämjande hava utgått enligt riksvärderingsnämndens taxa, under det i sistnämnda fall allmänna köplagens bestämmelser bort bliva normerande eller ersättning utgå med belopp motsvarande kaffets dåvarande värde.

Då F. H. K. synes hava underlåtit iakttaga förfoganderättslagens i förevarande fall tillämpliga bestämmelser om verkställighet av det av Kungl. Maj:ts beslutade beslaget, torde kaffepartiet ifråga sväriligen mot Nyléns bestridande kunna anses hava beslagtagits enligt förfoganderättslagen. Den omständigheten, att Nylén sedermera, efter det F. H. K. redan förfogat över varan, erhållit kännedom om beslagsbeslutet, torde icke inverka härfpå. Även om emellertid därutinnan en motsatt åsikt skulle kunna göras gällande, torde dock i förevarande fall den nämnda omständigheten sväriligen kunna göras gällande mot Nylén, då det icke lärer kunna utredas, att partiet i fråga ens vid beslagsbeslutets meddelande än mindre vid »delgivningen», då beslaget skulle trätt i kraft, fanns i behåll. Att riksvärderingsnämnden, som i själva verket icke torde varit behörig att till prövning upptaga Nyléns därstädes förda talan om ytterligare ersättning, det oaktat behandlat saken, lärer berott därpå, att någon invändning om behörigheten icke av någondera parten framställts. Med hänsyn till omständigheterna synes mig ej heller i själva anhängiggörandet av saken hos nämnden kunna sägas ligga ett för Nylén bindande erkännande, att ett lagligt beslag ägt rum.

På grund av det anförda synes mig sålunda Nyléns juridiska rätt böra bedömas så, som hade något beslag icke ägt rum. Skulle därvid F. H. K. anses hava köpt varan av Nylén, skulle, såsom ovan anförts, köplagens bestämmelser bliva avgörande för det pris, kommissionen hade att betala. Enligt 5 § nämnda lag skall, där köp är slutet utan att priset blivit bestämt, köparen erlägga vad säljaren fordrar, där det ej kan anses oskäligt. Att någon överenskommelse om priset icke träffats i förevarande fall torde vara uppenbart. Visserligen är det klart, att F. H. K. för sin del avsett att köpa varan för allenast högst 3 kronor pr kg., men lika klart torde vara, att Nylén ej gått in därpå. Vad som i detta fall skulle kunnat överstiga ett skäligt pris, är uppenbarligen synnerligen svårt att säga, men torde framgå av utredningen i det av Svea hovrätt avgjorda målet mellan Nylén och Kronan. I varje fall torde dock ett pris motsvarande den då normala anskaffningskostnaden för kaffepartiet jämte skälig handelsvinst icke kunnat anses som oskäligt i köplagens mening.

Skulle däremot något avtal om kaffets försäljning icke anses hava kommit till stånd — vilket synes mig riktigast —, torde kommissionen, som tillgodogjort sig Nyléns kaffe, enligt allmänna rättsgrundsatser varit skyldig ersätta honom den förlust han därigenom lidit. Vad ovan sagts rörande en på polistjänstemans övergrepp mot Kronan förd skadeståndstalan synes mig icke tillämpligt ifråga om en mot kommissionen själv förd talan, grundad på en av kommissionen som sådan vidtagen åtgärd, ej heller då talan föres om ersättning för ett värde, som staten tillgodogjort sig. Vid beräkningen av ersättningen i förevarande fall, torde knappast skäligen

kunna åberopas, att skadans storlek skolat beräknas såsom om beslag ägt rum, utan torde skadan formellt sett bort beräknas med hänsyn till förhållandena vid varans övertagande av F. H. K. Härför talar även sakliga skäl i det dels något beslag ditintills icke ägt rum och dels något behov av dylikt ingripande från statens sida mot ifrågavarande extra kaffetillförsel till synes icke förelegat. Ersättningen torde sålunda knappast kunnat sättas lägre än till den av F. H. K. utnyttjade varans värde, därvid den normala anskaffningskostnaden för säljaren vid ifrågavarande tidpunkt skäligen bort anses utgöra ett minimum.

Huruvida numera någon möjlighet står Nylén till buds att vid domstol göra sin talan mot Kronan gällande, kan jag, i saknad av ordalagen i Kungl. Hovrättens dom i ovannämnda mål samt av övriga handlingar i saken, icke bedöma.

Även om emellertid Nylén fortfarande skulle kunna anses hava någon juridisk rätt mot Kronan på grund av omhändertagandet av hans ifrågavarande kaffeparti, synes detta dock icke behöva utgöra något hinder för prövning av hans nu gjorda underdåniga ansökning att av nåd utbekomma den gottgörelse, vartill billighetsskäl kunna föranleda, därest iakttages, att vad Kungl. Maj:t av nåd kan komma att bevilja honom, må av honom utbekommas endast under förutsättning, att han skriftligen avstår från alla vidare anspråk.

Vidkommande härefter frågan om billighetsskäl kunna anses påkalla att Nylén, även om han ej skulle kunna åberopa och göra gällande någon juridisk rätt till ersättning, likväl av nåd tillerkändes sådan, har F. H. K:s avvecklingsdelegerade i förut avgivet underdånigt yttrande för sin del framhållit, att sådana skäl föreligga. Någon anledning att numera frångå den ståndpunkt, jag i egenskap av sådan delegerad då intagit, har jag icke. Utöver vad därutinnan anförts vill jag emellertid ytterligare erinra, att i alla de fall, då staten under krigsåren ansåg sig böra tillgripa utvägen att tvångsköpa varor av enskilda, köpeskillingen bestämdes efter taxa, som uträknats med hänsyn till den enskildes beräknade kostnader för varans produktion resp. anskaffande, att detta jämväl varit fallet med kaffe, för vilket priset bestämdes efter den kostnad, för vilken då i riket befintligt kaffe ansågs hava importerats, samt att den mot Nylén tillgripna åtgärden dels faktiskt ter sig som ensam i sitt slag, dels i förhållande till eljest tillämpade principer såväl som till förfoganderättslagens grunder framstår som orättvis. Enligt nämnda principer och grunder borde enligt mitt förmenande Nylén, därest kaffet varit lagligen importerat och förtullat, hava för kaffet, även om det beslagtagits, tillerkänts ersättning åtminstone för sina självkostnader.

Stockholm den 4 augusti 1926.

GUSTAF LINDSTEDT

Delegerad för avveckling av F. H. K.